

Ivana RADISAVLJEVIĆ*

Delić, Nataša. 2021. *Krivično pravo: Posebni deo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 464.

U aprilu 2021. godine u izdanju Pravnog fakulteta objavljen je udžbenik *Krivično pravo: Posebni deo* dr Nataše Delić, redovnog profesora Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, čime je njeno višegodišnje proučavanje te oblasti zaokruženo i pretočeno u delo monografskog karaktera.¹ U ukupno 23 poglavlja autorka analizira 113 krivičnih dela koja, prema njenim rečima, „zbog svoje prirode imaju veći teorijski i praktični značaj“, odnosno u vezi s kojima postoje sporna pitanja ili predstavljaju novije inkriminacije (str. 13).

Sadržaj monografije je usklađen sa strukturom posebnog dela Krivičnog zakonika – nazivi poglavlja u udžbeniku odgovaraju nazivima zakonskih glava u kojima su krivična dela sistematizovana prema grupnom zaštitnom objektu. Na početku svakog poglavlja izdvojene su zajedničke karakteristike krivičnih dela sistematizovanih u predmetnoj glavi, pri čemu je, kada su analitički zahtevi to nalagali, autorka predstavila i određena normativna rešenja iz drugih pravnih oblasti.

I analizu krivičnih dela odlikuje ujednačen metodološki pristup koji, kao crvena nit, povezuje izlaganje u skladnu celinu. Drugim rečima, Delić obrađuje elemente objektivnog i subjektivnog bića osnovnog, težih, lakših, odnosno posebnih oblika krivičnog dela, a kroz prizmu učenja opšteg dela krivičnog prava – detaljno razmatra radnju izvršenja, posledicu (ukoliko je reč o materijalnom delu), odnosno druga obeležja koja čine zakonski opis

* Asistent, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Srbija, ivana.radisavljevic@ius.bg.ac.rs.

¹ U pisanju je učestvovala i docent dr Ivana Marković, koja je obradila krivična dela iz čl. 117, 260, 269 i 275 Krivičnog zakonika – KZ, *Službeni glasnik RS*, 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

predmetnog dela, određuje kom tipu pripadaju i njihov međusobni odnos. U određenom broju inkriminacija sagledala je i primenu pojedinih instituta opšteg dela (nužna odbrana, stvarna zabluda, pokušaj, sticaj –produženo krivično delo, stvarno kajanje).

Najveći iskorak u obradi posebnog dela krivičnog prava čine prikaz i analiza opsežne sudske prakse, budući da je uobičajeno da se odluke iz oblasti materijalnog krivičnog prava objavljuju u biltenima sudova ili u zasebnim zbirkama. Upotpunivši teorijsko izlaganje sa gotovo 2.000 odluka, prevashodno domaćih, ali u određenoj meri i inostranih sudova, kao i Evropskog suda za ljudska prava, autorka je čitaocu pružila priliku da se upozna ne samo sa doktrinarnim tumačenjima već i sa stavovima, ali i nedoumicama koje „muče“ one koji normu svakodnevno primenjuju.

Osim krivičnih dela koja se tradicionalno obrađuju u udžbenicima posebnog dela, svoje mesto su našle i određene, za udžbeničku materiju nespecifične inkriminacije. Tako, u devetom i desetom poglavlju, u kojima su obrađena krivična dela protiv imovine i krivična dela protiv privrede, Delić analizira i građenje bez građevinske dozvole (čl. 219a KZ), priključenje objekta koji je izgrađen bez građevinske dozvole (čl. 219b KZ), zatim tzv. stečajna krivična dela (čl. 232 i 232a KZ) i falsifikovanje znakova za vrednost (čl. 244 KZ). Značajnu novinu predstavlja podrobnija obrada krivičnih dela protiv intelektualne svojine (osmo poglavlje), što je opravdano imajući u vidu njihovu aktuelnost. To je oblast za čije je razumevanje i pravilnu primenu neophodan multidisciplinarni pristup (što tim krivičnim delima daje delimično blanketni karakter). U istom smislu, možemo reći da je izbor krivičnih dela izloženih u dvadeset drugoj glavi nespecifičan – uobičajeno izlaganje o genocidu i ratnim zločinima izostaje, dok u prvi plan autorka stavlja delo rasne i druge diskriminacije (čiji se brojni oblici detaljno razgraničavaju), trgovinu ljudima i terorizam i njemu srodna krivična dela (gde se iznosi interesantno gledište tumačenja namere kod krivičnog dela iz čl. 391b KZ).

Obrada pojedinih krivičnih dela pokazuje nam da čak i pitanja kojima je posvećena bogata literatura mogu biti iznova problematizovana na originalan način. Tako, u vezi sa krivičnim delom nasilja u porodici Delić daje odgovor na pitanje da li je za postojanje dela nužan pluralitet radnji izvršenja ili je dovoljno da radnja bude preduzeta samo jedanput, smatrajući da će u onim situacijama kada aktivnost predstavlja samo segment celovite radnje biti potrebno da radnja izvršenja bude preduzeta više puta. Isto vredi i za krivična dela protiv zdravlja ljudi (u vezi sa čime iznosi stav da je osnovano smatrati da, iako nije izričito predviđena, namera čini subjektivno biće krivičnog dela iz čl. 246a st. 1 KZ) i protiv bezbednosti javnog saobraćaja (autorka predlaže da se kriterijum bezobzirnosti, koji sudska praksa koristi

za razgraničenje umišljajnog i nehatnog oblika krivičnog dela ugrožavanja javnog saobraćaja, zameni kriterijumom grube bezobzirnosti, koja ukazuje i na „eventualnom umišljaju imanentan intenzitet socijalno-etičkog prekora“ [str. 316]).

Autorka se ne libi da kritikuje zakonska rešenja ni da o pojedinim pitanjima iznese mišljenje koje je suprotno uvreženim doktrinarnim stavovima. Tako, kritikuje se stav teorije i sudske prakse koje pojmove svireposti i podluklosti u krivičnom delu teškog ubistva posmatraju kroz prizmu umišljaja, odnosno svesti i volje učinioca da postupa na svirep i podlukao način. Kako savremena krivičnopravna shvatanja počivaju na psihološko-normativnoj teoriji krivice i učenju o dvostrukoj funkciji umišljaja i nehata, to, iako većinsko, shvatanje autorka smatra neodrživim. Osim toga, nasuprot preovlađujućem doktrinarnom gledištu, Delić smatra da okolnost da je ubistvo izvršeno radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela treba razumeti kao nameru, a ne kao pobudu. Krivično delo polnog uznemiravanja autorka smatra primerom „loše oblikovane norme i preširoko postavljenih granica krivičnopravne zaštite“ (str. 103), budući da su delatnosti propisane kao radnja izvršenja pojmovno neprecizne, kontradiktorne i isprepletane sa radnjama drugih krivičnih dela. Sličan zaključak je izveden i za krivično delo iz čl. 185b KZ, budući da je usled nomotehnički loše redakcije u praksi neprimenljivo.

Ne izostaju ni predlozi budućih izmena. Razmatrajući oblike teškog ubistva u kojima kvalifikatornu okolnost predstavlja svojstvo pasivnog subjekta, autorka se zalaže za uvođenje šire formulacije koja bi krivičnopravnu zaštitu pružala i maloletnicima, starijim licima i onima koja imaju teže telesne nedostatke ili psihičke smetnje, a ne samo deci i bremenitim ženama.

Posebni deo krivičnog prava predstavlja heterogenu disciplinu čije sistematsko proučavanje zbog velikog broja inkriminacija sa raznorodnim zaštitnim objektima i često vlastitom „unutrašnjom logikom“ nije nimalo lak zadatak. Međutim, dosadašnje bavljenje tom materijom doprinelo je da analizi odabranih krivičnih dela Delić pristupi kritički, uz sagledavanje izabranih inkriminacija u kontekstu celokupnog posebnog dela, kao i stavova koje u vezi s tim zauzima sudska praksa. Ona uspeva da uoči i ukaže na preklapanja zakonskih opisa, njihovo nomotehnički loše (ili barem neuobičajeno) uobličenje, i da predloži odgovarajuće izmene radi njihovog prevazilaženja.

Način na koji je Delić obradila materiju posebnog dela krivičnog dela odlikuje odmerenost, a preovlađujuća sažetost u obradi određenih pravnih instituta prerasta u opširniji osvrt, no i tada samo do granice koja ga čini opravdanim. Rečenice koje ispisuje autorka karakteriše dobar stil, one su jasne, upečatljive i čitaocu odzvanjaju u uhu. To je sasvim razumljivo jer je, kao

što i sama autorka napisa, reč o udžbeniku koji je prevashodno namenjen studentima. Uvereni smo da će, s obzirom na izložene kvalitete monografije *Krivično pravo: Posebni deo*, ova knjiga Nataše Delić privući i znatno širi krug čitalaca, a naročito one koji se u svom poslu susreću sa izazovima i dilemama u vezi s primenom krivičnog prava.